

Latvijas Republikas tiesībsargs

PĀRSKATS

**Par Eiropas Savienības finanšu instrumentu un
valsts budžeta līdzekļu izlietojumu romu integrācijai
pārskata periodā no 2007.gada – 2012.gadam**

SATURS

1.ES pamatnostādnes romu tiesību aizsardzībai.....	3
1.1. Diskriminācijas mazināšana.....	5
1.2. Izglītība.....	5
1.3. Nodarbinātība	6
1.4.Veselības aprūpe	7
1.5. Mājokļi	8
2.Laika posmā no 2007.gada līdz 2012.gadam piešķirtā finansējuma izlietojuma izvērtējums romu kopienas problēmu risinājumiem.....	9
2.1.Romu problēmu risinājums piešķirtā finansējuma ietvaros.....	9
2.1.1. Diskriminācijas mazināšana.....	10
2.1.2. Izglītība	10
2.1.3. Nodarbinātība	10
2.1.4. Veselības aprūpe.....	10
2.1.5. Mājokļi	10
2.1.6. Svētku, diskusiju organizēšana.....	10
2.2. Romu kopienas dalība projektu īstenošanā	12
2.2.1. Romu kopienas dalība valsts pamatbudžeta finansētajos projektos	12
2.2.1. Romu kopienas dalība Eiropas Savienības finanšu instrumentu un citu finanšu instrumentu finansētajos projektos.....	14
2.3. Valsts budžeta, Eiropas Savienības finanšu instrumentu saņemšana romu kopienā	17
3. Tiesībsarga rekomendācijas ES finanšu instrumenta līdzekļu izlietojumam.....	19

Pārskats par finansējumu izlietojumu romu integrācijai saturiski sastāv no trīs daļām:

1. starptautiski atzītās pamatnostādnes par romu tiesību aizsardzību (situācijas apkopojums);
2. laika posmā no 2007.gada līdz 2012.gadam piešķirtā finansējuma izlietojuma izvērtējums

romu kopienas problēmu risinājumiem; 3. tiesībsarga rekomendācijas finanšu instrumentu līdzekļu izlietojumam.

Saturiski pārskata pirmajā daļā iekļauts situācijas apkopojums par romiem, mazākumtautību Eiropā un Latvijā, uzsvērtas galvenās problēmas romu socializācijā un jomas, kurās pirmkārt nepieciešams rast risinājumu. Otrajā daļā sniegta informācija par saņemto valsts un Eiropas un citu finanšu instrumentu finansējumu un tā izlietojumu, kā arī saskatītajām problēmām un secinājumiem. Trešajā daļā sniegtas rekomendācijas situācijas uzlabošanai.

1.ES pamatnostādnes romu tiesību aizsardzībai

Romi ir viena no lielākajām Eiropā dzīvojošām minoritātēm - apmēram 10-12 miljoni cilvēku. Precīzi dati par romu skaitu Eiropā nav pieejami, romi paši sevi ne vienmēr vēlas identificēt. Romi ir gados jauni: 35,7 % ir jaunāki par 15 gadiem, salīdzinot ar 15,7 % no kopējā ES iedzīvotāju skaita. Romu vidējais vecums ir 25 gadi salīdzinājumā ar 40 gadiem visā ES¹. Lielākajai daļai romu darbaspējas vecumā trūkst izglītības, kas vajadzīga labu darbavietu atrašanai. Tādējādi ir vitāli svarīgi ieguldīt romu bērnu izglītībā, lai ļautu viņiem vēlāk sekmīgi iekļauties darba tirgū. Dalībvalstīs ar vērā ņemamu romu skaitu tas jau ir radījis ekonomisku ietekmi. Saskaņā ar aplēsēm Bulgārijā aptuveni 23 % no jaunā darbaspēka ir romi, bet Rumānijā – aptuveni 21 %².

Latvijas Republikā romu skaits par pēdējo gadsimtu ir pieaudzis no 0,1 % līdz 0,3 % XX gadsimta beigās. Šobrīd (uz 01.01.2012) pēc LR Pilsoņu un migrācijas lietu pārvaldes (PMLP) datiem Latvijā dzīvo 8.482 cilvēki, kuri atzinuši sevi par romiem.³ Visvairāk romu dzīvo sekojošās pilsētās, reģionos: Jelgava – 1.032, Ventspils – 1.122, Talsu novads – 561, Kuldīgas novads – 289, Dobeles novads – 268, Preiļu novads – 135, Kandavas novads – 108, Alojas novads – 101, Viļakas novads – 76, Ķeguma novads – 64, Aglonas novads – 46. 94.02% no romiem ir Latvijas pilsoņi. Neskatoties uz salīdzinoši nelielo romu diasporu Latvijā, romiem ir pievēršama liela uzmanība, lai novērstu diskrimināciju un radītu vienlīdzīgas iespējas.

Romi ir visbiežāk diskriminētā minoritāte, katram otrajam romam saskaroties ar diskrimināciju.⁴ Eiropas Savienības dalībvalstīs 66-92% romu, tiekot diskriminētiem, nevēršas nacionālajās tiesībsargājošajās institūcijās, jo neuzskata, ka tiesībsargājošās institūcijas situāciju ir spējīgas risināt. Vidēji 86% romu nespēj nosaukt pārraugošās valsts tiesībsargājošās institūcijas, kur personām vērsties tiesību pārkāpumu gadījumos. Viena ceturtdaļa romu ir saskārušies ar noziegumiem, kas vērsti pret viņiem, no kuriem raksturīgākie ir fiziska vardarbība un draudi. 81% romu uzskata, ka pret viņiem vērstie noziegumi ir saistīti ar viņu ādas krāsu un etnisko izcelsmi.⁵ Romi ir pakļauti augstam bezdarba un nabadzības riskam. Viens no iemesliem romu sociālai izslēgšanai, kas veicina iepriekš minētos riskus ir kopējā sabiedrības attieksme, neiecietība. Nesenā sabiedriskās domas aptauja liecina, ka ceturtdaļa eiropiešu nejustos ērti romu sabiedrībā (romiem dzīvojot kaimiņos). Atsevišķās valstīs aptuveni pusei respondentu ir šāds uzskats.⁶

Latvijā, TNS Latvia 2010. gada 29. jūnijā – 22. jūlijā veiktajā pētījumā par sabiedrības integrācijas jautājumiem Rīgā, izveidotajā aptaujā par sabiedrības vēlmi iekļaut romus sabiedrībā un kontaktēties ar konkrēto sabiedrības grupu, 17% respondentu ir noskaņoti radikāli, atzīstot, ka romus vispār nevajadzētu ielaist valstī (zemākais aptaujāto komunikācijas

¹ Fundación Secretariado Gitano, "Health and the Roma community, analysis of the situation in Europe", 2009. gads. Pētījumā aplūkots Bulgārija, Čehija, Grieķija, Portugāle, Rumānija, Slovākija un Spānija

² Pasaules Banka, Roma Inclusion : An Economic Opportunity for Bulgaria, the Czech Republic, Romania and Serbia , 2010.gada septembris

³ Statistika- iedzīvotāju reģistrs. Latvijas iedzīvotāju sadalījums pēc nacionāla sastava un valstiskas piederības

⁴ European Union Agency for Fundamental Rights „Data in Focus Report | The Roma. EU-MIDIS. European Union Minorities and Discrimination Survey” p.2

⁵ European Union Agency for Fundamental Rights „Data in Focus Report | The Roma. EU-MIDIS. European Union Minorities and Discrimination Survey” p.3

⁶ Eurobarometer 69.1 (02-02/2008)

līmenis, kas tika piedāvāts minētajā aptaujā).⁷ Negatīva izturēšanās, uzticēšanās un attieksme pret atšķirīgām sabiedrības grupām veido romu sociālo atstumtību, integrēšanas problēmu, nevēloties šo grupu pieņemt kā daļu sabiedrības, veidojot unificētu un homogēnu sabiedrību.

Eiropas Komisija uzsvērusi, ka romu stāvokļa uzlabošana ir Eiropas Savienības (turpmāk –ES) un tās dalībvalstu sociālais un ekonomikas pienākums, jo daudzi no aptuveni 10-12 miljoniem romu savā ikdienas dzīvē Eiropā saskaras ar aizspriedumiem, neiecietību, diskrimināciju un sociālo atstumtību, tiek marģinalizēti un dzīvo ļoti trūcīgos sociālekonomiskos apstākļos. ES 21. gadsimta sākumā tas ir nepieņemami.⁸

Eiropas Savienībā Lisabonas līgumā⁹ un Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīvā 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības¹⁰, noteikts diskriminācijas aizliegums, tāpat Eiropas Savienības institūcijas ir pieņēmušas virkni rezolūciju romu situācijas uzlabošanai: Eiropas Parlamenta 2006. gada 1. jūnija rezolūciju par romu sievietu stāvokli Eiropas Savienībā ([2005/2164\(INI\)](#))¹¹, 2008. gada 31. janvāra rezolūciju par Eiropas stratēģiju romu jautājumā¹², Eiropas Parlamenta 2009. gada 11. marta rezolūciju par romu sociālo stāvokli un labāku piekļuvi ES darba tirgum ([2008/2137\(INI\)](#))¹³, ES Padome 2009.gada 29.maija ES Padomes Romu iekļaušanas pamatprincipus,¹⁴ Eiropas Komisijas 2010.gada 3.marta paziņojumu. Eiropa 2020: Stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei COM(2010)¹⁵, Eiropas Parlamenta 2010. gada 25. marta rezolūciju par otro Eiropas romu samitu (2011/C 4 E/02)¹⁶ Eiropas Parlamenta 2010. gada 9. septembra rezolūciju par romu stāvokli un pārvietošanās brīvību Eiropas Savienībā¹⁷; Eiropas Komisijas pret rasismu un neiecietību 2011.gada 24.jūnija vispārējās politikas rekomendāciju Nr.13 par diskriminācijas pret romiem izkaušanu¹⁸; Eiropas Parlamenta 2011. gada 9. marta rezolūciju par ES stratēģiju romu integrācijai¹⁹ ES programmu attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam.²⁰

Eiropas Komisija ES programmā attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam rosina dalībvalstis proporcionāli romu iedzīvotāju skaitam, kas dzīvo to teritorijās un ņemot vērā šo valstu dažādās izejas pozīcijas, pieņemt vai tālāk izstrādāt visaptverošu pieeju romu integrācijai. Valstu, reģionālajā un vietējā integrācijas politikā romu vajadzības risināmas ar skaidri noteiktiem pasākumiem, lai novērstu un kompensētu trūkumus, ar kuriem viņi saskaras. Mērķtiecīga pieeja nabadzības un atstumtības apkarošanas plašākas stratēģijas ietvaros, kura citām neaizsargātām un trūcīgām iedzīvotāju grupām neliedz atbalstu, ir saderīga ar nediskriminācijas principu gan ES, gan valstu līmenī ES romu integrācijas mērķiem proporcionāli romu iedzīvotāju skaitam ir jāaptver četras vitāli svarīgas jomas : piekļuve izglītībai, nodarbinātībai, veselības aprūpei un mājokļiem. Šo obligāto standartu pamatā jābūt kopīgiem, salīdzināmiem un ticamiem rādītājiem²¹.

⁷ „Sabiedrības integrācija Rīgā. Rīgas pilsētas iedzīvotāju telefonaptauja. Analītiska atskaite. Jūnijs- augusts 2010.”, TNS Latvia, 2010., 42.lpp

⁸ ES programma attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam; Briselē, 5.4.2011 COM(2011) 173, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:LV:HTML>

⁹ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:LV:PDF>

¹⁰ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:lv:HTML>

¹¹ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2006-0244+0+DOC+XML+V0//LV>

¹² <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0035+0+DOC+XML+V0//LV>

¹³ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2009-0117&language=LV&ring=A6-2009-0038>

¹⁴ 2009. gada 2. jūnijā MK sēdes protokols Nr. 37 53. § 2.6. punkts Padomes secinājumu projektu pieņemšana par čigānu (romu) iekļaušanu (pozīcija Nr.1). ES Padome, Romu iekļaušana, 2009.gada 29.maijs, Nr.10394/09.

<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/09/st10/st10394.en09.pdf>

¹⁵ http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf

¹⁶ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:004E:0007:0011:LV:PDF>

¹⁷ http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/libe/dv/p7_ta-prov%282010%290312_p7_ta-prov%282010%290312_lv.pdf

¹⁸ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/gpr/en/recommendation_n13/e-RPG%2013%20-%20A4.pdf

¹⁹ Eiropas Parlamenta 2011. gada 9. marta rezolūcija par ES stratēģiju romu integrācijai (2010/2276(INI)) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:199E:0112:0131:LV:PDF>

²⁰ ES programma attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam, Briselē, 5.4.2011, COM(2011) 173 galīgā redakcija, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:LV:HTML> (Apstiprināta 2011.gada 17.maijā Ministru kabineta sēdes protokols Nr.31 54.§).

²¹ ES programma attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam; Briselē, 5.4.2011 COM(2011) 173, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:LV:HTML>

Romu atstumtības mazināšanai ir atvēlēti resursi Eiropas Sociālais fonds (ESF), Eiropas Reģionālās attīstības fonds (ERAF), Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai (ELFLA) u.c. fondos. Rekomendācijās tiek norādīts, ka nepieciešams skaidrāks sadalījums par finansējumu un tā izlietošanu, īstenojot valsts izvēlēto stratēģiju romu integrēšanas jautājumā. Problēmu risināšanā, piesaistot finansējumu, galvenā nozīme ir efektīgai līdzekļu apguvei un izlietošanai, lai panāktu maksimālu efektu.²² Eiropas fondu mājas lapā minēti galvenie principi projekta īstenošanai, kur process sastāv no konsultēšanās ar atbildīgajām iestādēm (ministrijas un valsts aģentūras), projektu sagatavošanu un vērtēšanu.²³

1.1. Diskriminācijas mazināšana

ES programmā attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam ir uzsvērtā valsts atbildība par diskriminācijas novēršanu pret romu kopienas: „Pirmkārt, dalībvalstīm ir jānodrošina, ka romi netiek diskriminēti un attieksme pret viņiem ir tāda pati kā pret jebkuriem citiem ES pilsoņiem ar vienlīdzīgu piekļuvi visām pamattiesībām, kā noteikts ES Pamattiesību hartā. Turklāt ir jārikojas, lai pārrautu no paaudzes uz paaudzi pārmantotās nabadzības apburto loku. Daudzās dalībvalstīs romi veido būtisku un pieaugošu iedzīvotāju daļu skolas vecumā, un tādējādi viņi ir turpmākais darbaspēks”²⁴. Reģionu komitejas atzinumā „Romu sociālā un ekonomiskā integrācija Eiropā” norādīts, ka no vienas puses, dalībvalstīm nekavējoties jāpieņem normatīvie akti, ar ko īsteno un piemēro Eiropas tiesību aktus pret diskrimināciju un par tiesību aizsardzību, un, no otras puses, jāuzsāk ilgtermiņa procesi, kuri balstīti uz vietējo un reģionālo iestāžu politiku diskriminācijas apkarošanas jomā, pilsoniskas sabiedrības iesaistīšanu, romu aktīvu dalību, dzimumu līdztiesības principa apzināšanos un starpkultūru pieeju²⁵.

1.2. Izglītība

Izglītības jomā Eiropas Savienības mērķis ir nodrošināt, ka visi romi dalībvalstīs iegūst vismaz izglītības minimumu, pabeidz sākumskolu, kā arī dalībvalstīs ir nodrošinājušas romiem pieeju kvalitatīvai vispārējai izglītībai. Pašreiz ~10% romu bērni vecumā no 7 līdz 15 gadiem neapmeklē skolas. Atsevišķās valstīs, piemēram, Grieķijā, tikai 4% romu ir pabeiguši vismaz 10 klases, turklāt 33% valstī dzīvojošo romu ir analfabēti. Citās ES dalībvalstīs romu, analfabētu procentuālais skaits ir salīdzinoši mazāks (11% Polijā, 10% Rumānijā, 5% Bulgārijā), taču vēl ar vien neskaitāmas reizes augstāks kā vidējie rādītāji dalībvalstīs.²⁶ Reģionu komitejas atzinumā „Romu sociālā un ekonomiskā integrācija Eiropā” norādīts, ka vietējo pašvaldību politikai bērnu aizsardzības, bērniem sniegto pakalpojumu un tiesību uz izglītību veicināšanas jomā var būt izšķiroša nozīme, garantējot romu bērnu iesaistīšanu pirmsskolas un skolas mācību sistēmās, veselības aprūpē un medicīniskajā profilaksē, sabiedriskos un sporta pasākumos, kas domāti visiem iedzīvotājiem, tādējādi jau no bērnības novēršot atstumtības cēloņus, veicinot vienlīdzīgas piekļuves tiesības, novēršot ar kultūru saistītus aizspriedumus un stereotipus un atbalstot līdzāspastāvēšanu²⁷.

ES programmā attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam noteikts konkrēti uzstādījumi:

²² European Council „Working together for Roma inclusion The EU Framework explained”, European Union, 2011., p.10

²³ Eiropas Savienības fondi. Pieejams tiešsaistē: <http://www.esfondi.lv/page.php?id=485> [Aplūkots 01.08.2012]

²⁴ ES programma attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:LV:HTML)

[lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:LV:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:LV:HTML)
²⁵ Romu sociālā un ekonomiskā integrācija Eiropā, COM (2010) 133. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:042:0023:0027:LV:PDF) skat. 22.punktu

²⁶ European Union Agency for Fundamental Rights „Data in Focus Report | The Roma. EU-MIDIS. European Union Minorities and Discrimination Survey”, p.14

²⁷ Romu sociālā un ekonomiskā integrācija Eiropā, COM (2010) 133. [http://eur-](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:042:0023:0027:LV:PDF) skat. 32.punktu.

- a) Piekļuve izglītībai: nodrošināt, ka visi romu bērni pabeidz vismaz pamatskolu. Lai arī pamatskolas apmeklēšana ir obligāta visās dalībvalstīs, dalībvalstīm ir pienākums nodrošināt, ka pamatskolas izglītība ir pieejama visiem bērniem obligātajā skolas vecumā.
- b) Ir jāpastiprina saiknes ar kopienām, izmantojot kultūras/skolu vidutājus, baznīcas, reliģiskās apvienības vai kopienas un romu bērnu vecāku aktīvu līdzdalību, lai uzlabotu skolotāju starpkultūru zināšanas, samazinātu segregāciju un nodrošinātu to, ka tiek ievērots pienākums apmeklēt pamatskolu. Komisija plāno rīkoties kopā ar Eiropas Padomi, lai divu gadu laikā apmācītu aptuveni 1000 vidutājus. Vidutāji var informēt vecākus un dot padomus par vietējās izglītības sistēmas darbību, kā arī palīdzēt nodrošināt, ka bērni spēj pielāgoties katram savu skolas gaitu posmam.
- c) Ir labi zināms, ka bērni, kuri neapmeklē skolu, iekļaujas skolu sistēmā novēloti vai pamet to pārāgri, vēlāk saskaras ar būtiskām grūtībām – no analfabētisma un valodas problēmām līdz atstumtības un nepilnvērtības sajūtām. Rezultātā viņiem būs grūtāk iestāties tālākizglītības iestādēs, universitātēs vai iegūt labu darbu. Tādējādi tiek rosinātas iniciatīvas par otrās iespējas programmām mācības pārtraukušajiem jauniešiem, tostarp par programmām, kurās īpaša uzmanība pievērsta romu bērniem. Jāsniedz atbalsts arī, lai reformētu skolotāju mācību programmu un izstrādātu inovatīvas mācību metodes. Lai nodrošinātu skolas apmeklēšanu starp daudzējādā ziņā neizdevīgā stāvoklī esošiem bērniem, ir vajadzīga pārnozaru sadarbība un atbilstīgas atbalsta programmas. Augsta līmeņa grupa rakstpratības jautājumā un rakstpratības kampaņa, ko Komisija uzsāk kā ieguldījumu "Eiropa 2020" stratēģijas "Jaunu prasmju un darbavietu" pamatiniciatīvā, uzsvērs romu tautības bērnu un pieaugušo analfabētisma apkarošanas nozīmi.
- d) Komisija pieņēma paziņojumu par agrīno pirmsskolas izglītību un aprūpi²⁸ kurā uzsvērts, ka romu bērnu līdzdalības līmenis ir būtiski zemāks, kaut gan viņu vajadzības pēc atbalsta ir lielākas. Lielākai piekļuvei augstas kvalitātes nenodalītai agrīnajai pirmsskolas izglītībai var būt būtiska nozīme, lai pārvarētu izglītības trūkumus, ar kuriem saskaras romu bērni, kā uzsvērts dažās dalībvalstīs jau notiekošos izmēģinājuma pasākumos attiecībā uz romu integrāciju, kuros iemaksas veiktas no ES budžeta²⁹.
- e) Tāpēc dalībvalstīm ir jānodrošina, ka visiem romu bērniem ir piekļuve kvalitatīvai izglītībai un ka viņi netiek pakļauti diskriminācijai vai segregācijai neatkarīgi no tā, vai viņi pastāvīgi uzturas vienā vietā vai nē. Dalībvalstīm kā minimums ir jānodrošina, ka bērni pabeidz pamatskolu. Tām arī jāpaplašina piekļuve kvalitatīvai agrīnās pirmsskolas izglītībai un aprūpei, kā arī saskaņā ar "Eiropa 2020" stratēģiju jāsamazina to skolnieku skaits, kas priekšlaicīgi pārtrauc vidusskolas izglītību. Romu jaunieši ir stingri jārosina iesaistīties arī vidusskolas un augstākajā izglītībā³⁰.

1.3. Nodarbinātība

Nodarbinātības jomā Eiropas Savienība par mērķi uzstādījusi līdzsvarot nodarbinātības līmeni starp romiem un pārējo sabiedrību, samazinot romu, bezdarbnieku skaitu dalībvalstīs. Pašlaik romi netiek efektīvi iekļauti darba tirgū, kas it īpaši atspoguļojas valstīs, kurās romu īpatsvars ir augstāks par vidējiem rādītājiem dalībvalstīs. ES valsts ar salīdzinoši augstāko nodarbinātības līmeni starp romiem ir Čehija, kur attiecīgi 44% romu ir nodarbināti, tajā pašā laikā Rumānijā un Polijā nodarbinātības līmenis romiem ir tikai, attiecīgi 17% un 18%.

Stratēģijā "Eiropa 2020" ir noteikts pamatmērķis – panākt, ka ir nodarbināti 75 % iedzīvotāju vecumā no 20 līdz 64 gadiem (vidēji nodarbinātības līmenis ES sasniedz 68,8 %³¹. 2011. gada izaugsmes pētījumā izklāstīts, kā dalībvalstis nosaka valsts nodarbinātības mērķus savās reformu programmās, attiecībā pret kuriem var izmērīt gūto progresu. Empīriskie

²⁸ COM(2011) 66. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0066:FIN:EN:PDF>

²⁹ Izmēģinājuma projekts: "Labs sākums: pieejas palielināšana kvalitatīviem pakalpojumiem romu bērniem".

³⁰ ES programma attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:LV:HTML>

³¹ COM (2011) 11, 3. pielikums, Vienotā nodarbinātības ziņojuma projekts. Skatīt arī Darbaspēka apsekojumu, 2009. gads.: 2009. gadā nodarbinātības līmenis bija 62,5 % sievietēm un 75,8 % vīriešiem – http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_10.

pierādījumi un pētījumi par romu sociālekonomisko stāvokli liecina, ka pastāv vērā ņemamas atšķirības starp romu nodarbinātības līmeni un pārējo iedzīvotāju nodarbinātības līmeni. Pasaules Banka konstatēja, ka romu nodarbinātības līmenis (īpaši sievietēm) krietni atpaliek no nodarbinātības līmeņa vairākumam iedzīvotāju bez romu izcelsmes³². Eiropas Pamattiesību aģentūras pētījums septiņās dalībvalstīs arī izceļ būtiskas plaisas un norāda, ka romi uzskata, ka nodarbinātības jomā viņi tiek ļoti diskriminēti³³. "Amnesty International" ziņojumā par Latviju norādīts, ka Latvijā mazāk nekā pieci procenti romu ir nodarbināti ilgtermiņā.³⁴

Dalībvalstīm ir jāpiešķir romiem pilnīga piekļuve arodapmācībai, darba tirgum un pašnodarbinātības līdzekļiem un iniciatīvām. Jārosina arī piekļuve mikrokredītiem. Publiskajā sektorā ir jāpievērš atbilstīga uzmanība kvalificētu romu tautības civildienesta ierēdņu nodarbinātībai. Valsts Nodarbinātības dienesti var palīdzēt romiem, sniedzot konkrētai personai piemērotus pakalpojumus un nodrošinot starpniecību. Tas var palīdzēt piesaistīt romus darba tirgum un tādējādi palielināt nodarbinātības līmeni.³⁵

1.4. Veselības aprūpe

Līdzīgi kā nodarbinātības jomā, veselības aprūpes galvenā problēma ir lielā atšķirība starp veselības aprūpes pieejamību romu tautības pārstāvjiem un pārējai sabiedrībai. Praksē apkopotī piemēri liecina, ka ne visiem romiem ir pieejami medicīnas pakalpojumi. Par piemēru veselības aprūpes nepietiekamā pieejamībā minami romu demogrāfiskie rādītāji, aptuveni puse no Centrāleiropas un Austrumeiropas romu populācijas ir vecumā līdz 20 gadiem, vidējais mūža ilgums romiem ir aptuveni 10-15 gadus zemāks kā vidējie rādītāji Eiropas Savienībā. Paredzamais dzīves ilgums ES ir 76 gadi vīriešiem un 82 gadi sievietēm³⁶.

Romiem tas tiek lēsts par 10 gadiem mazāks³⁷. Turklāt, kamēr bērnu mirstības līmenis ES ir 4,3 uz tūkstoti dzīvi dzimušajiem³⁸, ir pierādījumi, ka šis līmenis ir daudz augstāks romu kopienās. Apvienoto Nāciju Organizācijas Attīstības programmas ziņojumā par piecām valstīm teikts, ka romu bērnu mirstības līmenis atkarībā no valsts ir divas līdz sešas reizes augstāks nekā pārējo iedzīvotāju bērnu mirstības līmenis. Šī starpība atspoguļo vispārējo atšķirību veselības jomā starp romiem un pārējiem iedzīvotājiem. Šī atšķirība ir saistīta ar viņu trūcīgajiem dzīves apstākļiem, mērķtiecīgas informācijas kampaņas trūkumu, ierobežotu piekļuvi kvalitatīvai veselības aprūpei un lielāku pakļautību veselības apdraudējumiem. Pamattiesību aģentūras pētījumā tika secināts, ka veselības aprūpes personāla diskriminējošā attieksme pret romu iedzīvotājiem arī ir īpaša problēma³⁹: 17 % norādīja, ka pēdējos 12 mēnešos ir saskārušies ar diskrimināciju šajā jomā. Profilaktisko pakalpojumu izmantošana romu iedzīvotāju vidū ir zema, un saskaņā ar dažiem pētījumiem vairāk nekā 25 % romu bērnu nav pilnībā vakcinēti⁴⁰. Tāpēc dalībvalstīm jānodrošina piekļuve kvalitatīvai veselības aprūpei, jo īpaši bērniem un sievietēm, kā arī profilaktiskā aprūpe un sociālie pakalpojumi romiem līdzīgā līmenī un ar tādiem pašiem nosacījumiem kā pārējiem iedzīvotājiem. Ja iespējams, kvalificēti romu iedzīvotāji ir jāiesaista veselības aprūpes programmās, kas ir paredzētas viņu kopienām.

³² ES programma attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:LV:HTML>

³³ Pamattiesību aģentūra (Fundamental Rights Agency), European Union Minorities and Discrimination Survey , Main Results Report , 2009. gads.

³⁴ <http://www.amnesty.org/en/region/romania/report-2011>

³⁵ ES programma attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:LV:HTML>

³⁶ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=TSDPH100

³⁷ COM (2009) 567, Solidaritāte veselības jomā. Nevienlīdzības samazināšana veselības jomā ES. Skatīt arī Fundación Secretariado Gitano , op.cit . un Sepkowitz K , "Health of the World's Roma population", 2006. gads, kas ir balstīts uz situāciju Čehijā, Īrijā, Slovākijā un Bulgārijā.

³⁸ Bērnu, kas jaunāki par vienu gadu, nāves gadījumu skaita gadā attiecība pret dzīvi dzimušo bērnu skaitu attiecīgajā gadā. Eurostat dati, 2009. gads –http://appso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_minfind&lang=en

³⁹ Pamattiesību aģentūra (Fundamental Rights Agency), European Union Minorities and Discrimination Survey , Main Results Report , 2009. gads.

⁴⁰ Fundación Secretariado Gitano , op.cit . Skatīt arī University of Sheffield , The Health Status of Gypsies and Travellers in England, 2004. gads.

1.5. Mājokļi

Mājokļu un sociālās palīdzības jomā problēma ir pietiekama pieejamības nenodrošināšana mājokļiem. Lai arī dalībvalstis atzīst, ka nepieciešams garantēt minēto mājokļu un sociālo palīdzību, tikai atsevišķas valstis izveidojušas mehānismus kā risināt situāciju.⁴¹ Reģionu komitejas atzinumā „Romu sociālā un ekonomiskā integrācija Eiropā” norādīts, ka vietējo pašvaldību politikai pilsētu un mājokļu celtniecības jomā var būt stratēģiska loma, kas var palīdzēt novērst romu tautības iedzīvotāju atstumtību un riska apstākļus. Tādi nešķirojoši un nediskriminējoši mājokļu risinājumi, kas palīdzētu novērst nelegālās nometnes, kurās bieži turpina dzīvot romu kopienas, var labvēlīgi ietekmēt viņu veselības stāvokli un viņu iespējas piekļūt izglītībai un nodarbinātībai. Šādu iniciatīvu atbalstam Eiropas Parlaments nesen pieņēma lēmumu par romu kopienām paredzētiem pasākumiem, ar kuriem tiek paplašināta Eiropas Reģionālās attīstības fonda darbība, ietverot tajā mājokļu būvniecības programmas marginalizētām iedzīvotāju grupām visās dalībvalstīs⁴²;

ES programmā attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam piekļuvē mājokļiem un būtiskajiem pakalpojumiem noteikts uzstādījums: novērst atšķirību starp to romu daļu, kuriem ir piekļuve mājokļiem un komunālajiem pakalpojumiem (piemēram, ūdenim, elektrībai un gāzei), un attiecīgo daļu pārējo iedzīvotāju⁴³. No 72 % līdz 100 % māsaimniecību visā ES ir pieslēgtas sabiedriskajai ūdensapgādei⁴⁴. Tomēr romu situācija ir daudz sliktāka. Viņu nereti trūcīgie sadzīves apstākļi ietver nepietiekamu piekļuvi tādiem komunālajiem pakalpojumiem kā ūdens, elektrība vai gāze, un tiem romiem, kuri neuzturas vienā vietā, bieži ir grūti atrast apmešanās vietas ar piekļuvi ūdenim⁴⁵. Tas nelabvēlīgi ietekmē viņu veselību un vispārējo integrāciju sabiedrībā.

Tāpēc dalībvalstīm ir jāveicina nediskriminējoša piekļuve mājokļiem, tostarp sociālajiem mājokļiem. Rīcībai attiecībā uz mājokļa vajadzībām ir jābūt integrētas pieejas daļai, ietverot jo īpaši izglītības, veselības, sociālo lietu, nodarbinātības un drošības, kā arī segregācijas novēršanas pasākumus. Dalībvalstīm arī jārisina to romu īpašās vajadzības, kuri neuzturas vienā vietā (piem., jānodrošina viņiem piekļuve piemērotām apmešanās vietām). Tām ir aktīvi jāpiedāvā mērķtiecīgas programmas, kurās ir iesaistītas reģionālās un vietējās iestādes⁴⁶.

2. Laika posmā no 2007.gada līdz 2012.gadam piešķirtā finansējuma izlietojuma izvērtējums romu kopienas problēmu risinājumiem

Ministru kabineta 2012.gada 11.maija vēstules Nr.18/TA-422 pirmajā pielikumā sniegta informācija par Eiropas Savienības finanšu instrumentu un valsts budžeta līdzekļiem, kas piešķirti romu integrācijai un tiesību aizsardzībai, finansējot ministriju, iestāžu un nevalstisko organizāciju projektus periodā no 2007.gada līdz 2012.gadam, norādot: organizācijas vai iestādes, kam piešķirts finansējums; projektu nosaukumus; projektu mērķus; piešķirtā finansējuma veidu un projektam piešķirtā finansējuma apjomu (LVL); projektu īstenošanas laiku; projektu rezultātu; iestādi, kas piešķirusi finansējumu; līguma datumu un numuru.

⁴¹ European Union „National Roma integration strategies: a first step in the implementation of the EU framework”, European Commission - Directorate-General for Justice, 2012.,p.11

⁴² Romu sociālā un ekonomiskā integrācija Eiropā, COM (2010) 133. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:042:0023:0027:LV:PDF> skat. 28.punktu.

⁴³ ES programma attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:LV:HTML>

⁴⁴ Eurostat dati, 2002. gads – http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/8-21032006-AP/EN/8-21032006-AP-EN.PDF

⁴⁵ Pamattiesību aģentūra, Housing conditions of Roma and Travellers in the European Union , Comparative Report , 2009. gads.

⁴⁶ ES programma attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:LV:HTML>

Apkopojot finanšu rādītājus, no Ministru kabineta 2012.gada 11.maija vēstules Nr.18/TA- 422 pirmā pielikuma izriet, ka **laika posmā 2007.gada līdz 2012.gadam valsts, nevalstisko projektu veikšanai romu integrācijai ir izlietoti 1 081 905.72 LVL**. No šiem līdzekļiem 679 231.3 LVL ir izlietoti mazākumtautību integrācijai (finansējums paredzēts mazākumtautībām, kur viena no mērķa grupām ir romi).

Ministru kabineta 2012.gada 11.maija vēstulē Nr.18/TA-422 pirmā pielikumā norādītā, izlietotā finansējuma apkopojums katram no finansējuma avotiem:

Latvijas Republikas dotācijas

- 1) finansējums „Valsts programmas „Čigāni (romi) Latvijā” 2007.-2009.gadam” ietvaros – 115 451.82 LVL
- 2) Finansējums saskaņā ar Tieslietu ministra rezolūciju (reģ.27.01.2010., Nr.16) par finansiālā atbalsta piešķiršanu projektam „Skolotāju palīgu čigānu (romu) nodrošināšana izglītības iestādēs” 2010. gadā (valsts pamatbudžeta programma 53.00.00 „Nevalstisko organizāciju atbalsts un sabiedrības integrācijas politikas īstenošana”) –7 886.00 LVL;
- 3) Valsts budžeta finansējums projektu konkursa „Integrācijas pasākumi 2011” ietvaros (valsts budžeta apakšprogramma 22.10.00 „Nevalstisko organizāciju atbalsts integrācijas jomā”) –2 650.51 LVL;
- 4) Piešķirtais finansējums valsts budžeta finansētās grantu shēmas „Starpkultūru dialoga attīstība 2010” ietvaros – 2 479.50 LVL;

Eiropas Savienības u.c. finanšu instrumentu granti

- 5) ES Pārejas programmas „Sabiedrības integrācijas veicināšana Latvijā” ietvaros – 292 187.89 LVL;
- 6) EEZ finanšu instrumenta grantu shēmas „Pilsoniskās sabiedrības stiprināšana un sabiedrības integrācijas veicināšana” ietvaros -izlietotā summa – 28 917.19 LVL;
- 7) Latvijas un Šveices sadarbības programmas grantu shēmas „NVO fonds” ietvaros– 164 226.42 LVL;
- 8) Eiropas Savienības programmas „Jaunatne darbībā” ietvaros - 20 739.34 LVL;
- 9) Eiropas Sociālā fonda (ESF) līdzfinansētās 1.4.1.2.4.apakšaktivitātēs „Sociālās rehabilitācijas un institūcijām alternatīvu sociālās aprūpes pakalpojumu attīstība reģionos” otrās kārtas ietvaros - 378 729.91 LVL;
- 10) Eiropas Kopienas nodarbinātības un sociālās solidaritātes programmas „PROGRESS 2007-2013” ietvaros - Projekta grants 23 402.82 LVL;
- 11) Eiropas Komisijas granta „Eiropas Starpkultūru dialoga gads 2008” ietvaros – Projekta grants - 45 234.32 LVL.

2.1. Romu problēmu risinājums piešķirtā finansējuma ietvaros

Finansējums piešķirts projektiem, kuru plānotais un panāktais rezultāts nav sasniedzis Valsts programmā „Čigānu (romi) Latvijā” 2007.-2009.gadam izvirzītos mērķus.

Valsts programmā „Čigānu (romi) Latvijā” 2007.-2009.gadam., kas 2006.gada 17.oktobrī apstiprināta Ministru kabinetā, paredzēts piešķirt 343 420 LVL programmā uzstādīto mērķu īstenošanai, tāpat norādīts nepieciešamais papildus finansējums, tomēr plānotie līdzekļi nav piešķirti. Piešķirtā finansējuma ietvaros atsevišķi projekti nav notikuši, esošie projekti nav bijuši efektīvi, kā rezultātā nav sasniegti programmā noteiktie mērķi un apakšmērķi. „Valsts programmas „Čigāni (romi) Latvijā” 2007.-2009.gadam” veikšanai tika uzstādīts virsmērķis: „Veicināt čigānu (romu) kopienas iekļaušanu Latvijas sabiedrībā, nodrošinot diskriminācijas apkarošanu un vienādu iespēju efektīvu īstenošanu čigānu (romu) kopienai izglītības, nodarbinātības un cilvēktiesību jomās saskaņā ar kopienas īpašiem nosacījumiem, atbilstoši Eiropas Padomes Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 2.daļas 4.panta 2.punkta prasībām un komentāriem”.

Projektu mērķi ir norādīti aptuveni, tādēļ grūti izvērtējami, kā arī veiktie pasākumi nenorāda uz to, ka izvirzītais mērķis ir sasniegts. Norādītie mērķi bieži nesakrīt ar panākto rezultātu. Piemēram, īstenojot mērķi sekmēt romu sociālo un etnisko integrāciju, biedrība „Jēkabpils romu biedrība „Šatra”” organizējusi Lieldienu svinēšanu Romu ģimenēm Jēkabpilī, saņemot valsts dotāciju 307 LVL;

2.1.1. Diskriminācijas mazināšana

Diskriminācijas novēršanas jomā ir veikti atsevišķi pasākumi, informatīvie semināri, veidoti ļoti nelieli mazākumtautību forumi, diskusijas šauram personu lokam, izstrādāti informatīvie materiāli, organizēti pieredzes apmaiņas braucieni, ierakstīti DVD, kuri kopumā izmaksājuši vairāk kā 574 tūkstošus LVL. Tomēr ar šiem pasākumiem nav būtiski mazināti aizspriedumi pret romu kopienas pārstāvjiem, kas ierobežo romu iespējas nodarbinātības jomā. Lai gan romu kopienas pārstāvji nav aktīvi savu tiesību aizstāvēšanā, vērsties tiesībsarga birojā vai tiesā par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumiem, tomēr tiesībsarga biroja un romu pārstāvju tikšanos laikā romi vairākkārtīgi ir norādījuši uz neiecietīgu un diskriminējošu attieksmi, kas laika periodā no 2007. – 2012.gadam nav īpaši mazinājusies.

2.1.2. Izglītība

Projektu nauda izlietota informēšanai par izglītības nozīmīgumu, nevis praktiskai romu izglītošanai, kas palielinātu romu tautības pārstāvju konkurētspēju darba tirgū.

Kā neefektīvu tiesībsargs vērtē skolotāju palīgu apmācību, šiem projektiem kopumā iztērēti vairāk kā 71 400 LVL, tomēr darbs ar apmācītajiem skolotāju palīgiem pēc 2010.gada nav turpināts, līdz ar to pasākums nav devis reālu labumu projekta dalībniekiem un izglītojamiem.

Ir veikti atsevišķi pasākumi autovadītāju apmācīšanai, tomēr apmācāmo skaits ir salīdzinoši neliels, apmācīti tikai 13 romi no Latvijā dzīvojošiem 8.482 romiem – kopumā projektam iztērējot vairāk kā 1 400 LVL. Apmācības organizētas tikai vienā kategorijā, kamēr, strādājot ar romu integrēšanu darba tirgū, efektīvi un lietderīgi būtu apmācīt personas uzreiz uz vairākām kategorijām, kas būtiski palielinātu romu konkurētspēju darba tirgū.

Projektu ietvaros 20 romi apguvuši valsts valodu. Tiesībsargam romu kopienas pārstāvji norādījuši, ka ar valsts valodu nav lielas problēmas.

Šuvēju kvalifikāciju projektu ietvaros, ieguvuši tikai 13 romi. Finanšu līdzekļi nav iegultīti mērķtiecīgi, noskaidrojot profesijas, kas nepieciešamas darba tirgū (jaunākajos datos par 2011.gada 4.ceturksni Nodarbinātības valsts aģentūras statistikā norādīts, ka lielākais vakanču skaits ir pavāra, palīgstrādnieka, kravas automobiļa vadītāja, mežstrādnieka, šuvēja profesijā).

2.1.3. Nodarbinātība

Darba vietas 6 skolotāju palīgiem nodrošinātas tikai uz projekta izpildes laiku. Citi nodarbinātības pasākumi romu kopienai minēto projektu ietvaros nav organizēti.

2.1.4. Veselības aprūpe

Nav veikti atbalsta pasākumi romu veselības aprūpes uzlabošanai

2.1.5. Mājokļi

Nav veikti atbalsta pasākumi romu mājokļu uzlabošanai.

2.1.6. Svētku, diskusiju organizēšana

1) Vairāk kā 56 tūkstoši LVL izlietoti dažādiem īslaicīgiem, pasākumiem, organizējot diskusijas, uzstāšanās, tradīciju popularizēšanu, kas nerisina augstāk minētas romu problēmas, jo bez darba un pastāvīgo ienākumu nodrošināšanas nav iespējams panākt, lai visi romu bērni iegūtu izglītību un uz tā pamata iegūtu labi atalgotu darbu nākotnē.

Uzsvars likts uz ziemassvētku, lieldienu u.c. svētku organizēšanu nelielam cilvēku skaitam, piemēram, biedrības „Jelgavas nacionālo kultūras biedrību asociācijas rīkotajā ziemassvētku pasākumā piedalījās 50 dalībnieki, saņemot valsts dotāciju 470.00 LVL, biedrības „Latvijas Romu apvienība „Nēvo Drom”” organizētajā ziemassvētku pasākumā Daugavpils romu kopienai piedalījās ap 80 dalībnieku, saņemot valsts dotāciju 562.12 LVL, biedrības „Latvijas Romu apvienība „Nēvo Drom”” organizētajā ziemassvētku pasākumā Tukuma romu kopienai piedalījās ap 60 dalībnieku, saņemot valsts dotāciju 355.61 LVL. Kopumā svētku pasākumu rīkošanai iztērēti vairāk kā 5 tūkstoši LVL.

2) Finansējums ir piešķirts projektiem, kur nav iespējams pārbaudīt rezultātu.

Par 9 projektiem nav iesniegta saturiskā atskaite un nevar pārliecināties par projektu izpildes rezultātiem (Biedrības „Latvijas Romu apvienība „Nēvo Drom”” – trīs pasākumiem „Iesim skolā!” rīkošanai Maltā / Preiļos / - kopā piešķirti 764.75 LVL; Biedrības „Latvijas Romu apvienība „Nēvo Drom”” – Ziemassvētku rīkošanai Krāslavas romu kopienai– 517.12 LVL; Čigānu kultūras attīstības biedrībai „Me Roma” Latgales čigānu kultūras attīstībai – 405 LVL; Biedrības „Me Roma”” pasākumiem Latgales čigānu kultūras attīstībai – 739.60 LVL; Biedrības „Krāslavas romu biedrība” Krāslavas romu kopienas attīstības veicināšanai- 660.00 LVL, Biedrības „Krāslavas romu biedrība” motivācijas pasākumu organizēšanai čigānu (romu) bērniem un jauniešiem Krāslavas novadā rīkošanai- 315.00 LVL).

Tikai pie viena no projektiem, kas finansēts Eiropas Savienības programmas „Jaunatne darbībā” ietvaros, pievienota atzīme, ka iesniedzējs nav iesniedzis gala atskaiti, līdz ar to ir uzsākta tiesvedība par finansējuma atgūšanu (biedrība „Sables novada nacionālais kultūras centrs”, projekts „Čigānu tautas kultūras un mākslas vērtības iekļaušana Latvijas kultūras dzīvē”, 4234.78 LVL). Pie augstāk minētajiem Latvijas Republikas valsts programmas „Čigānu (romi) Latvijā” 2007.-2009.gadam finansētajiem projektiem, par kuriem nav iesniegtas atskaites, šāda atzīme nav pievienota. Pie augstāk minētajiem Valsts programmas "Čigāni (romi) Latvijā" 2007.-2009.gadam nav norādīts vai ir uzsākta tiesvedība un atgūti līdzekļi kopumā 7 636.25 LVL apmērā.

4 216.80 LVL piešķirti Eiropas Savienības programmas „Jaunatne darbībā” ietvaros, lai tiktu radīta gan interneta vietne „www.romanodrom.lv”, gan domubiedru grupa interneta vietnē „www.Facebook.com”, kur jaunieši varētu savā starpā komunicēt un apmainīties ar informāciju. Tomēr minētā mājas lapa nedarbojas, kā arī nav atrodama interneta resursos informācija par to, ka šāda mājas lapa ir kādreiz darbojusies. Šis piemērs uzskatāmi parāda, ka nav veikta pietiekama kontrole par līdzekļu izlietojumu. Tāpat projektu ietvaros atbalstīta tikko izveidota portāla rekonstrukcija. 2007.gada 21.martā atklāts portāls romi.lv⁴⁷, 2007.gada septembrī – oktobrī portāla uzlabošanai tiek piešķirti līdzekļi. Portāls šobrīd 2012.gada augustā vairs nestrādā.

3) Nav veikta kontrole par līdzīgu pasākumu izmaksām.

Līdzīga veida pasākumiem norādītas dažādas izmaksas, kas rada pamatīgas šaubas, vai, izvērtējot projekta pieteikumu, ir ņemtas vērā tirgus cenas un izvēlēts labākais piedāvājums. Piemēram, Ministru kabineta 2012.gada 11.maija vēstules Nr.18/TA-422 1.pielikuma 85.punktā norādīts, ka, 100 000 LVL piešķirti, lai pilnveidotos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus saņemtu 400 romu tautības personas. Savukārt 86.punktā norādītajā projektā 100 000 LVL piešķirti, lai pilnveidotos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus saņemtu 60 personas, tajā skaitā arī romu tautības personas. Sociālās rehabilitācijas pasākumu izmaksas šajos projektos atšķiras vairāk kā 6 reizes.

Autovadītāju apmācību izmaksas katrā reģionā ir atšķirīgas biedrības „Jelgavas nacionālo kultūras biedrību asociācija” organizēta 6 cilvēku apmācība izmaksājusi 461.00 LVL, savukārt, Kurzemes reģionā Kurzemes reģiona romu apvienības „Mēnessgaisma” organizēta 6 romu B kategorijas vadītāju apmācība izmaksājusi 840.00 LVL.

⁴⁷ (info: <http://www.portalslv.lv/print.php?id=154671> un <http://www.diena.lv/arhivs/atklaj-portalu-ciganiem-13085348>).

2.2. Romu kopienas dalība projektu īstenošanā

Analizējot valsts budžeta, Eiropas Savienības finanšu instrumentu, kā arī citu finanšu piešķirtā finansējuma izlietojumu, tiesībsargs atsevišķi izvērtēja romu līdzdalību valsts budžeta un Eiropas Savienības un citu finanšu avotu finansēto projektu organizēšanā. 69 projekti ir finansēti no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem un 22 projekti – no ES fondiem.

2.2.1 Romu kopienas dalība valsts pamatbudžeta finansētajos projektos

Valsts pamatbudžeta 69 projektu izskatīšanā un finansēšanā piedalījās četras valsts institūcijas – (1) Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts (ĪUMSILS), (2) Bērnu, ģimenes un sabiedrības integrācijas lietu ministrija (BGSILM), (3) Kultūras ministrija (KM), (4) Tieslietu ministrija (TM) un Sabiedrības integrācijas fonds (SIF).

Tabulā ir apkopti dati Latvijas Republikas valsts budžeta finansējumu, projektu skaitu pa gadiem⁴⁸ un līdzekļu izdalītājiem:

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Kopā
ĪUMSILS projektu skaits	38	23					
projektu izmaksas LVL	49 345.67	46 188.65					95 534.32
BGSILM projektu skaits			5				
projektu izmaksas LVL			19 917.5				19 917.5
KM projektu skaits						1	
projektu izmaksas LVL						2 650.51	2 650.51
TM projektu skaits				1			
projektu izmaksas LVL				7 886.00			7 886.00
SIF projektu skaits				1			
projektu izmaksas LVL				2 479.50			2 479.50
Kopā projektu skaits	38	23	5	2		1	69
Kopā projektu izmaksas LVL	49 345.67	46 188.65	19 917.5	10 365.50		2 650.51	128 467.83

Kopumā valsts budžeta nauda bija sadalītām 16 dažādām personām – biedrībām. Desmit no šīm biedrībām ir biedrības, kuras ir izveidotas pēc romu tautības iniciatīvas (minoritāšu tautības kultūru biedrības), un sešas biedrības nav saistītas ar romu tautības pārstāvjiem:

Romu nevalstiskās organizācijas

1) Jelgavas nacionālo kultūras biedrību asociācija (reģ.Nr.40008084364 – Jelgava, pēc PMLP datiem dzīvo 1.032 romi) – četri projekti par kopējo summu 2 024 LVL, tai skaitā: 2 projekti

⁴⁸ Projekti sadalīti pēc gadiem izejot ne no finanšu uzsākšanas, bet izejot – no projekta pabeigšanas gada.

2007.gadā par 971 LVL (svētku pasākumu organizēšana); 2 projekti 2008.gadā par 840 LVL (apmācīti 6 romi autovadītāju profesijā (vadītāja apliecība „B” kategorijā)) un par 213 LVL (organizēts svētku pasākums);

2) Kurzemes reģiona romu apvienība „Mēnessgaismā” (reģ.Nr.40008107718 – Sabile, pēc PMLP datiem dzīvo 102-103 romi) – septiņi projekti par kopēju summu 4 571.30 LVL, tai skaitā: 2 projekti 2007.gadā par 1 093 LVL (svētku pasākumu organizēšana); 2 projekti 2008.gadā, par 840 LVL (apmācīti 6 romi autovadītāju profesijā (vadītāja apliecība „B” kategorijā)) un par 500.65 LVL (organizēts svētku pasākums, organizēti datoru kursi); 3 projekti 2009.gadā, par 927.65 LVL (organizēts svētku pasākums) un 2 303 LVL ir izmantoti biedrības biroja darbības nodrošināšanai;

3) Krāslavas romu biedrība (reģ.Nr.40008100921 – Krāslava, pēc PMLP datiem dzīvo 129-130 romi) – trīs projekti par kopēju summu 3 017 LVL (izmaksāti tikai 1 762 LVL), tai skaitā: 1 projekts 2008.gadā, 787 LVL ir izmantoti biedrības biroja darbības nodrošināšanai; 2 projekti 2009.gadā (svētku pasākumu organizēšana- projekti nav realizēti). Plānota izdevumu summa 2 230 LVL, bet izmaksāti tikai 975 LVL;

4) Latvijas romu apvienība „Nēvo Drom” (reģ.Nr.40008077381 – Tukums, pēc PMLP datiem dzīvo 306-311 romi) – trīspadsmit projekti par kopēju summu 14 590 LVL, tai skaitā: 6 projekti 2007.gadā, par 893 LVL (novadīti latviešu valodas kursi Daugavpilī), par 710 LVL (nodrošināta piedalīšanās Lietuvas čigānu festivālā), par 399 LVL organizēts seminārs, par 3 projektiem („Iesim skolā”), kopējā summa 764.75 LVL, nav iesniegtas saturiskās atskaites; 6 projekti 2008.gadā, 555.81 LVL ir izmantoti biedrības biroja darbības nodrošināšanai, 8 267.44 LVL (dažādu svētku un pasākumu organizēšanai), par vienu projektu, par 517.12 LVL nav iesniegta saturiskā atskaite; 1 projekts 2009.gadā, 3 000 LVL ir izmantoti biedrības biroja darbības nodrošināšanai;

5) Latvijas romu apvienība „Nēvo Drom” Talsu nodaļa (reģ.Nr.40008116689 – Talsi, pēc PMLP datiem dzīvo – 302-561 romi) – pieci projekti par kopējo summu 628.50 LVL, tai skaitā: 1 projekts 2007.gadā par 32 LVL (braukšanas biļetes uz Lietuvas festivālu), 3 projekti 2008.gadā, 378.10 LVL izmantoti biedrības biroja darbības nodrošināšanai, par 2 projektiem 664.40 LVL (svētku pasākumu organizēšanai), 1 projekts 2009.gadā, 894 LVL izmantoti biedrības biroja darbības nodrošināšanai;

6) Biedrība „Nēvo Drom D” (reģ.Nr.40008127413 – Daugavpils, PMLP neuzrāda romu skaitu, bet pēc 2000.gada tautas skaitīšanās datiem Daugavpilī dzīvo 372 romi) – divi projekti 2009.gadā par kopējo summu 1 562 LVL (svētku pasākumu, diskusijas organizēšana un viena cilvēka autovadītāja apmācības);

7) Biedrība „Romu savienība” (reģ.Nr.40008106341 – Rīga, PMLP neuzrāda romu skaitu, bet pēc 2000.gada tautas skaitīšanās datiem Rīgā dzīvo 1.173 romi) – viens projekts 2008.gadā par summu 350 LVL (datoru iegāde);

8) Čigānu kultūras attīstības biedrība „Me Roma” (reģ.Nr.40008089639 – Daugavpils, PMLP ne uzrāda romu skaitu, bet pēc 2000.gada tautas skaitīšanās datiem Daugavpilī dzīvo 372 romi) – trīs projekti par kopējo summu 1 944.60 LVL, tai skaitā: 1 projekts 2007.gadā par 800 LVL (portāla www.romi.lv izveidošana), 2 projekti 2009.gadā par 1 144.60 LVL, par projektiem nav iesniegta saturiskā atskaite;

9) Jēkabpils romu biedrība „Šatra” (reģ.Nr.40008110525 – Jēkabpils, pēc PMLP datiem dzīvo 271-276 romi)– septiņi projekti par kopējo summu 2 984.80 LVL, tai skaitā: 3 projekti 2007.gadā par 927 LVL (svētku pasākumu organizēšana), 3 projekti 2008.gadā, 324.80 LVL izmantoti biedrības biroja darbības nodrošināšanai, 790 LVL (svētku pasākumu organizēšana), 1 projekts 2009.gadā par 943 LVL (svētku pasākumu organizēšana);

10) Madonas romu kultūras biedrība „Brīvais vējš” (reģ.Nr.40008101363 – Madona, PMLP neuzrāda romu skaitu, bet pēc 2000.gada tautas skaitīšanās datiem Madonas rajonā dzīvo 110 romi) – divi projekti 2007.gadā par 950 LVL, par projektiem nav iesniegta saturiskā atskaite;

Nevalstiskās organizācijas, kas nav saistītas ar romu kopienu

11) Baltic Institute of Social Sciences (reģ.Nr.50008084991 – Rīga, PMLP neuzrāda romu skaitu, bet pēc 2000.gada tautas skaitīšanās datiem Rīgā dzīvo 1.173 romi) – viens projekts 2008.gadā par 4 248 LVL („Valsts programma „Čigāni (romi) Latvijā” 2007.- 2009.gadam ietekme uz Latvijas čigānu (romu) kopienu”). Šis pētījums ir apmaksāts pamatojoties uz MK vēstules datiem un dokumenta „Informācija par Latvijas romu integrācijas politikas pasākumu kopumu” (KM_121211_romu_integrācija – faila nosaukums no interneta). Norādīts, ka pētījums pieejams Kultūras ministrijas mājas lapā, bet faktiski šis dokuments nav atrodams, ne Kultūras ministrijas mājas lapā, ne paša Institutā mājas lapā (www.biss.lv). Nav iespēja iepazīties ar pētījuma rezultātiem, kas rada aizdomas par šī projekta realizāciju;

12) Biedrība „Skola visiem” (reģ.Nr.40008114033 – biedrības pamatmērķis bērni ar īpašām vajadzībām – Sabile, pēc PMLP datiem dzīvo 102-103 romi) – trīs projekti par kopējo summu 3 932.73 LVL, tai skaitā: 2 projekti 2009.gadā par 1 453.23 LVL, (pasākumi Sabiles vidusskolā čigānu attīstībai); 1 projekts 2010.gadā par 2 479.50 LVL (konference „Romu etniskā identitāte un tās saglabāšana Sabiles kultūrvidē”);

13) Biedrība „Bērnu un jauniešu mūzikas klubs” (reģ.Nr.40008085618 – Jelgava, pēc PMLP datiem dzīvo 1.032 romi) – trīs projekti par kopējo summu 2.961 LVL, tai skaitā: 2 projekti 2008.gadā par 1 525 LVL (čigānu jaunatnes folkloras ansambļa izveidošana), 1 projekts 2009.gadā par 1 436 LVL (kultūras sadarbības čigānu sabiedrības Zemgales tīkls nodrošināšana);

14) Biedrība „Sabiles novada nacionālais kultūras centrs” (reģ.Nr.40008100550 – Sabile, pēc PMLP datiem dzīvo 102-103 romi) – seši projekti par kopējo summu 4 869.70 LVL, tai skaitā: 2 projekti 2007.gadā par 1 540 LVL (svētku pasākumu organizēšana, trīs koncerti); 3 projekti 2008.gadā, 971.50 LVL (nometnes „Puda rača” organizēšana), 1 004 LVL (svētku pasākumu organizēšana); 1 projekts 2009.gadā, 1 354.20 LVL izmantoti biedrības biroja darbības nodrošināšanai;

15) Sporta, kultūras un sabiedrības integrācijas centrs „Visbija”, biedrība (reģ.Nr.40008057135 – (iepriekš tas bija Sporta klubs „Visbija”)- Talsi, pēc PMLP datiem dzīvo – 302-561 romi) – četri projekti par kopējo summu 2 777.16 LVL, tai skaitā: 2 projekti 2007.gadā par 1 298.96 LVL un 2 projekti 2008.gadā par 1 478.20 LVL (projekti ir saistīti ar dziesmu ierakstiem, ansambļa tērpu izgatavošanu un piedalīšanos Lietuvas festivālā, kopumā viena cilvēka atbalstam – dziedātājs Dzintars Čīča);

16) Biedrība „Izglītības iniciatīvu centrs” (reģ.Nr.45403009498 – Jēkabpils, pēc PMLP datiem dzīvo 271-276 romi) – seši projekti par kopējo summu 75 030.03 LVL, tai skaitā: 2 projekti 2007.gadā, 985 LVL (biedrības biroja tehnikas iegāde un informācijas maišņu izgatavošana), 25 125 LVL (programmas „Čigānu (romu) skolotāju palīgs” izstrāde); 1 projekts 2008.gadā, 22 220 LVL (programmas „Čigānu (romu) skolotāju palīgs” turpināšana – četru dienu seminārā sagatavoti 20 skolotāju palīgi); 1 projekts 2009.gadā, 16 172.52 LVL (programmas „Čigānu (romu) skolotāju palīgs” turpināšana – skolotāju palīgu atalgojums skolās); 1 projekts 2010.gadā, 7 886 LVL (programmas „Čigānu (romu) skolotāju palīgs” turpināšana – skolotāju palīgu atalgojums skolās). Kopā programmas „Čigānu (romu) skolotāju palīgs” realizēšanai izdalīts – 71 403.52 LVL; 1 projekts 2012.gadā 2 650.51 LVL (projekts atrodas realizācijas stadijā, paredzēts materiālu „Ceļveža skolām „Iekļaujot čigānu skolēnus”” izstrādei, finansē Kultūras ministrija).

2.2.2. Romu kopienas dalība Eiropas Savienības finanšu instrumentu un citu finanšu instrumentu finansētajos projektos

Ministru kabineta 2012.gada 11.maija vēstules Nr.18/TA- 422 1.pielikumā norādīta otrā projekta daļa, kas sedzama ar dažādu ES finanšu instrumentu palīdzību:

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Kopā
ĪUMSILS projektu skaits		3					
projektu izmaksas LVL		68 637.14					68 637.14
JSPA ⁴⁹ projektu skaits		1			3	1	
projektu izmaksas LVL		4 234.78			12 976.50	3 528.06	20 739.34
SIF projektu skaits	6		2	2			
projektu izmaksas LVL	292 187.89		28 917.19	164 226.42			485 331.50
LM projektu skaits					3	1	
projektu izmaksas LVL					278 729.9 1	100 000	378 729.91
Kopā projektu skaits	6	4	2	2	6	2	22
Kopā projektu izmaksas LVL	292 187.89	72 871.92	28 917.19	164 226.42	291706.41	103528.06	953 437.89

Pēc tabulas datiem ir redzams, ka ES finansējums 7,4 reizes pārsniedz Latvijas valsts budžeta izdalītos līdzekļus. Kopumā no ES finanšu instrumentiem, sešiem romu atbalsta projektiem ir paredzēts izdalīt 107 807.14 LVL vai 11,05 % no ES finanšu instrumenta kopsummas, kura ir uzradītā MK vēstules 1.pielikumā, kā projekti un līdzekļi, kuri ir domāti čigānu (romu) integrācijas pasākumiem. Pārējās finanses ir paredzētas projektu realizācijai, kur čigānu (romu) dalība projektā ir salīdzinoši neliela, grūti pierādama. ES finanšu instrumenta finansējumu var tikai daļēji attiecināt uz čigānu (romu) tautas integrāciju Latvijā, jo pamatā projekti ir domāti Latvijas iedzīvotājiem, visām minoritātēm. No 22 projektiem, atsevišķi čigānu (romu) tautas atbalsts ir saskatāms tikai sešos projektos, ko realizē piecas biedrības:

Romu nevalstiskās organizācijas

1) Biedrība „Romane Čhave” (biedrības reģistrācijas dati nav uzradīti www.lursoft datu bāzē) – viens projekts 2011.gadā par 4 216.80 LVL (interneta vietnes „www.romanodrom.lv”

⁴⁹ JSPA - Valsts aģentūra „Jaunatnes starptautisko programmu aģentūra”.

izveidošana, domubiedru grupas izveidošana interneta vietnē „www.Facebook.com”, Baltijas romu jauniešu alianses organizēšana);

2) Biedrība „Nēvo Drom D” (reģ.Nr.40008127413 – Daugavpils) – viens projekts 2012.gadā par 2 408.50 LVL (Informācijas sagatavošana par romu kultūru). Biedrība finansēta arī no valsts līdzekļiem 2009.gadā, par kopējo summu 1 562 LVL;

3) Čigānu kultūras attīstības biedrība „Me Roma” (reģ.nr.40008089639 – Daugavpils) – viens projekts 2012.gadā par 3 528.06 LVL (ansambļa „Me Roma” izveidošana, latviešu valodas apmācība, svētku pasākumi). Biedrība finansēta arī no valsts līdzekļiem trīs projektos 2007. un 2009.gadā. Par 2009.gada diviem projektiem nav iesniegtas saturiskās atskaites;

4) Sabiles novada nacionālais kultūras centrs (reģ.Nr.400081000550 – Sabile) – viens projekts 2008.gadā par 4 234.78 LVL. Projekts ir realizēts, bet nav iesniegta saturiskā atskaite, un šobrīd ir uzsākta tiesvedība par finansējuma atgūšanu. 23.03.2012.gada Talsu rajona tiesas sēdē tika nolemts piedzīt līdzekļus no projekta iesniedzēja.) Biedrība finansēta arī no valsts līdzekļiem sešos projektos 2007.-2009.g.g. par kopējo summu 4 869.70 LVL;

Nevalstiskās organizācijas, kas nav saistītas ar romu kopienu

5) Biedrība „Izglītības iniciatīvu centrs” (reģ.Nr.45403009498 – Jēkabpils) – divi projekti par kopējo summu 93 419 LVL, tai skaitā: viens projekts 2008.gadā par 11 002.58 LVL, (aptaujas veikšana „Labākā pieredze čigānu bērnu mācīšanā” un apkopto materiālu izdošana 1000 eks.); viens projekts 2012.gadā par 81 426.42 LVL, (sekmīga romu bērnu un viņu ģimeņu iekļaušana un integrācija vispārējās izglītības sistēmā, atbalsta pasākumu nodrošinājums). Biedrība finansēta arī no valsts līdzekļiem 2007.-2012.g.g. sešos projektos par kopējo summu 75 030.03 LVL (pamatā programmas „Čigānu (romu) skolotāju palīgs” realizācija).

Romu organizācijas nepietiekami ir iesaistītas projektos ar lielu finansējumu, projektos, ar kuriem efektīvāk, iesaistot lielu cilvēku skaitu, būtu iespējams risināt romu kopienas atstumtību un veicināt nodarbinātību. Valsts programmā "Čigāni (romi) Latvijā" 2007.-2009.gadam norādīts, ka „Programmas primārā mērķauditorija ir čigānu (romu) kopiena Latvijā. Programmas sekundārā mērķauditorija ir Latvijas valsts politikas īstenotāji - ierēdņi un publiskā sektora darbinieki, profesionālās asociācijas, izglītības iestādes, plašsaziņas līdzekļi, arodbiedrības un Latvijas sabiedrība kopumā”.

Veicot programmu Valsts programmas "Čigāni (romi) Latvijā" 2007.-2009.gadam, romu organizāciju kapacitātes stiprināšanai ir iztērēti 9 596.91 LVL, pamatā biedrību biroja darbības nodrošināšanai, biroja aparatūras un infrastruktūras izveidošanai un uzturēšanai. Nav veikti pasākumi romu organizāciju apmācībai, lai uzlabotu darbību un veidotu pasākumus, kuri ir būtiski nepieciešami romu kopienai. Organizācijām, kas finansē projektus jāraugās, lai finansējums ilgtermiņā tiktu lietots romu kopienas situācijas uzlabošanai, attiecīgi, gadījumos, ja tiek iegādāti datori vai apmaksātas telpas, jāraugās, lai šīs organizācijas darbība ilgtermiņā dotu labumu romu kopienas integrācijai (organizācijas dalība vairākos projektos, organizācijas darbības nepārtrauktība). Romu organizāciju kapacitātes stiprināšanā ir jāveic izglītošanas pasākumi, lai kopienas ietvaros romu organizāciju pārstāvji varētu pilntiesīgi piedalīties diskriminācijas mazināšanā pret romiem

Tiesībsargs vērs uzmanību, ka nav pieļaujama situācija, ka romiem organizētajos pasākumos ir zema romu kopienas līdzdalība. Analizējot organizācijas, kas veikušas pasākumus saņemot valsts budžeta, Eiropas Savienības finanšu instrumentu un citu finanšu instrumentu līdzekļus, var secināt, ka romu organizācijām līdzekļi piešķirti pārsvarā nelielu kultūras pasākumu organizēšanai, nepietiekami iesaistot organizācijas diskriminācijas mazināšanas, nodarbinātības, mājokļu jautājumu risināšanā. Projektus, kuru mērķis ir integrēt romus, uzlabot romu dzīves apstākļus, veido pašvaldības, paļaujoties uz iestrādāto problēmu risinājumu redzējumu. Jāpastāv ciešākai sadarbībai starp kompetentajām pārvaldes institūcijām un nevalstiskajām organizācijām, pašvaldībā dzīvojošajiem romiem, kā arī starp

reģionāli blakus esošām pašvaldībām, tādējādi apgūstot lielāku romu skaitu atsevišķu projektu ietvaros.

Romu kopienas pārstāvji nav plaši iesaistīti atstumtības mazināšanā pret romu kopienā. Līdzekļi piešķirti vairāk projektu pieteicējiem no tādiem reģioniem, kur romu ir skaitliski mazāk, nevis kur romu kopienas ir skaitliski lielākas un līdz ar to risināmo problēmu loks plašāks. Līdzekļu sadalē reģionāliem pasākumiem nav ņemts vērā romu skaits reģionā un attiecīgi iesaistīts projekta izpildē. Saskaņā LR Pilsoņu un migrācijas lietu pārvaldes (PMLP) datiem Latvijā dzīvo 8.482 cilvēki, kuri atzinuši sevi par romiem.⁵⁰ Visvairāk romu dzīvo sekojošās pilsētās, reģionos: Jelgava – 1.032, Ventspils – 1.122, Talsu novads – 561, Kuldīgas novads – 289, Dobeles novads – 268, Preiļu novads – 135, Kandavas novads – 108, Alojas novads – 101, Viļakas novads – 76, Ķeguma novads – 64, Aglonas novads – 46. Līdzekļu sadalē netiek ņemts vērā romu skaits reģionā un problēmu apjoms (piemēram, Daugavpilī veikti 7 projekti, kamēr Jelgavā veikti tikai divi projekti, no kuriem viens ir ziemassvētku svinēšana).

2.3. Valsts budžeta, Eiropas Savienības finanšu instrumentu saņemšana romu kopienā

„Bezdarbnieku, tai skaitā, romu, iesaiste Nodarbinātības valsts aģentūras (turpmāk – NVA) pasākumos 2008.-2011.gadam”. Pēc NVA datiem, kā arī pēc romu bezdarbnieku sniegtās informācijas, - NVA neveic speciālu bezdarbnieku uzskaiti pēc tautības, tas nav fiziski iespējams, jo šobrīd Latvijas pilsoņu un nepilsoņu pasēs nav obligāti jāuzrāda cilvēka nacionalitāte. Tātad MK vēstules 4.pielikumā ietvertais apgalvojums, ka 2008.-2011.gadam. NVA ir iesaistījusi savas aktivitātēs 3.603 romu (2008.g. – 542, 2009.g. – 907, 2010.g.- 918, 2011.g. – 1.236) nav patiess. Šie NVA dati varētu būtu ticami tikai tad, ja no NVA būtu saņemti romu bezdarbnieku saraksti ar atšifrējumiem pēc aktivitātes. Līdz ar to var secināt, ka veicot „Valsts programmas „Čigāni (romi) Latvijā” 2007.-2009.gadam” programmas izpildi, nav pilnībā sasniegta programmā norādītā primārā mērķauditorija - čigānu (romu) kopiena Latvijā.

Secinājumi:

1. Izvērtējot saņemtos materiālus, var izdarīt secinājumu, ka romu atstumtība sistēmiski nav risināta un starptautiskie tiesību akti, kas nosaka diskriminācijas aizliegumu un nepieciešamo rīcību, nav ievēroti, neskatoties uz to, ka tam tika piešķirti gan valsts budžeta, gan Eiropas Savienības fondu resursi. Lai novērtu diskrimināciju ar ko saskaras romu kopiena, laika periodā no 2007.gada līdz 2012.gadam valsts, nevalstisko projektu veikšanai romu integrācijai ir izlietoti 1 081 905.72 LVL. No šiem līdzekļiem 679 231.3 LVL ir izlietoti mazākumtautību integrācijai (finansējums paredzēts mazākumtautībām, kur viena no mērķa grupām ir romi). Šie resursi neliela daļa no šajā laika periodā pieejamiem fondiem romu integrācijai, kas norāda uz to, ka nav bijusi pietiekama iniciatīva romu kopienas stāvokļa uzlabošanai.

2. Būtiskajās jomās – diskriminācija, izglītība, nodarbinātība, veselības aprūpe un mājokļi, kuru risināšanas nepieciešamība uzsvērtā Eiropas Savienības tiesību aktos un rekomendācijās, nav panākts uzlabojums:

Diskriminācijas mazināšanā organizēti atsevišķi pasākumi - informatīvie semināri, nelieli mazākumtautību forumi, diskusijas šauram personu lokam, izstrādāti informatīvie materiāli, organizēti pieredzes apmaiņas braucieni, ierakstīti DVD, kuri kopumā izmaksājuši vairāk kā 574 tūkstošus LVL. Ar šiem pasākumiem nav būtiski mazināti aizspriedumi pret romu kopienas pārstāvjiem, kas ierobežo romu iespējas līdzvērtīgi piedalīties sabiedrības dzīvē.

⁵⁰ Statistika- iedzīvotāju reģistrs. Latvijas iedzīvotāju sadalījums pēc nacionālā sastāva un valstiskas piederības

Izglītības jomā projektu nauda izlietota informēšanai par izglītības nozīmīgumu, nevis praktiskai romu izglītošanai, kas palielinātu romu tautības pārstāvju konkurētspēju darba tirgū. Kopumā veikti projekti vairāk kā 75 tūkstošu LVL apmērā, sistēmiski nerisinot romu izglītības problēmas.

- No Latvijā dzīvojošiem apmēram 8 482 romu tautības pārstāvjiem, tikai 13 romi ir apmācīti B kategorijas autovadītāja apliecības saņemšanai, 20 romi apguvuši valsts valodu, 13 romi šuvēju kvalifikāciju.
- Organizējot apmācības nav ņemti vērā Nodarbinātības valsts aģentūras publicētie dati par bezdarba situāciju valstī un profesijām, kurās ir lielākais reģistrēto brīvo darba vietu skaits.
- Kā neefektīvu tiesībsargs vērtē skolotāju palīgu apmācību, šiem projektiem kopumā iztērēts vairāk kā 71 tūkstotus LVL, tomēr darbs ar apmācītajiem skolotāju palīgiem pēc 2010.gada nav turpināts, līdz ar to pasākums nav devis reālu labumu projekta dalībniekiem un izglītojamiem.

Nodarbinātības jomā izveidotas darba vietas 6 skolotāju palīgiem tikai uz projekta izpildes laiku. Nav veikti cita veida atbalsta pasākumi romu nodarbinātības uzlabošanai.

Veselības aprūpes jomā nav veikti atbalsta pasākumi romu veselības aprūpes uzlabošanai.

Mājokļu jomā nav veikti atbalsta pasākumi romu mājokļu uzlabošanai.

3. Faktiskais līdzekļu izlietojums

Latvijas Republikā īstenotie pasākumi bijuši vienas reizes vai īstermiņa aktivitātes bez ilgtermiņa ietekmes, ar izklaides raksturu skaitliski nelielām personu grupām. Kopumā vairāk kā 56 tūkstošus LVL izlietoti vienreizēju svētku pasākumu, diskusiju organizēšanai. Nav izvirzīti un sasniegti ilgtermiņa mērķi un organizēta plānveida, visaptveroši pasākumi romu kopienas atstumtības novēršanai un diskriminācijas mazināšanai.

Nav sasniegts Valsts programmā „Čigānu (romi) Latvijā” 2007.-2009.gadam izvirzītais virsmērķis „Veicināt čigānu (romu) kopienas iekļaušanu Latvijas sabiedrībā, nodrošinot diskriminācijas apkarošanu un vienādu iespēju efektīvu īstenošanu čigānu (romu) kopienai izglītības, nodarbinātības un cilvēktiesību jomās saskaņā ar kopienas īpašiem nosacījumiem, atbilstoši Eiropas Padomes Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību 2.daļas 4.panta 2.punkta prasībām un komentāriem”.

Nav veikta kontrole par līdzekļu izlietojumu:

- Par 9 projektiem nav iesniegta saturiskā atskaite un nevar pārliecināties par projektu izpildes rezultātiem (Biedrības „Latvijas Romu apvienība „Nēvo Drom”” – trīs pasākumiem „Iesim skolā!” rīkošanai Maltā / Preiļos / - kopā piešķirti 764.75 LVL; Biedrības „Latvijas Romu apvienība „Nēvo Drom”” – Ziemassvētku rīkošanai Krāslavas romu kopienai– 517.12 LVL; Čigānu kultūras attīstības biedrībai „Me Roma” Latgales čigānu kultūras attīstībai – 405 LVL; Biedrības „Me Roma”” pasākumiem Latgales čigānu kultūras attīstībai – 739.60 LVL; Biedrības „Krāslavas romu biedrība” Krāslavas romu kopienas attīstības veicināšanai- 660.00 LVL, Biedrības „Krāslavas romu biedrība” motivācijas pasākumu organizēšanai čigānu (romu) bērniem un jauniešiem Krāslavas novadā rīkošanai - 315.00 LVL). Tikai pie viena no projektiem, kas finansēts Eiropas Savienības programmas „Jaunatne darbībā” ietvaros, pievienota atzīme, ka iesniedzējs nav iesniedzis gala atskaiti, līdz ar to ir uzsākta tiesvedība par finansējuma atgūšanu (biedrība „Sabiles novada nacionālais kultūras centrs”, projekts „Čigānu tautas kultūras un mākslas vērtības iekļaušana Latvijas kultūras dzīvē”, 4234.78 LVL). Pie augstāk minētajiem Valsts programmas "Čigāni (romi) Latvijā" 2007.-2009.gadam nav norādīts vai ir uzsākta tiesvedība un atgūti līdzekļi kopumā 7 636.25 LVL apmērā.
- 4 216.80 LVL piešķirti Eiropas Savienības programmas „Jaunatne darbībā” ietvaros, lai tiktu radīta gan interneta vietne „www.romanodrom.lv”, gan domubiedru grupa

interneta vietnē „www.Facebook.com”, kur jaunieši varētu savā starpā komunicēt un apmainīties ar informāciju. Tomēr minētā mājas lapa nedarbojas, kā arī nav atrodama interneta resursos informācija par to, ka šāda mājas lapa ir kādreiz darbojusies. Šis piemērs uzskatāmi parāda, ka nav veikta pietiekama kontrole par līdzekļu izlietojumu.

- Līdzīga veida pasākumiem norādītas dažādas izmaksas, kas rada šaubas, vai, izvērtējot projekta pieteikumu, ir ņemtas vērā tirgus cenas un izvēlēts labākais piedāvājums. Piemēram, Ministru kabineta 2012.gada 11.maija vēstules Nr.18/TA-422 1.pielikuma 85.punktā norādīts, ka, 100 000 LVL piešķirti, lai pilnveidotos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus saņemtu 400 romu tautības personas. Savukārt 86.punktā norādītajā projektā 100 000 LVL piešķirti, lai pilnveidotos sociālās rehabilitācijas pakalpojumus saņemtu 60 personas, tajā skaitā arī romu tautības personas. Sociālās rehabilitācijas pasākumu izmaksas šajos projektos atšķiras vairāk kā 6 reizes. Autovadītāju apmācību izmaksas ir atšķirīgas - Jelgavā 6 romu apmācība B kategorijas tiesību saņemšanai izmaksājusi 461 LVL, savukārt, Kurzemes reģionā - 840 LVL tādām pašām cilvēku skaitam.

4. Romu kopienas pārstāvji nav plaši iesaistīti atstumtības mazināšanā pret romu kopienā. Līdzekļu sadalē reģionāliem pasākumiem nav ņemts vērā romu skaits reģionā un attiecīgi iesaistīts projekta izpildē (piemēram, Daugavpilī veikti 7 projekti, kamēr Jelgavā veikti tikai divi projekti, no kuriem viens ir ziemassvētku svinēšana). Saskaņā LR Pilsu un migrācijas lietu pārvaldes (PMLP) datiem Latvijā dzīvo 8 482 cilvēki, kuri atzinuši sevi par romiem.⁵¹ Visvairāk romu dzīvo sekojošās pilsētās, reģionos: Jelgava – 1032, Ventspils – 1122, Talsu novads – 561, Kuldīgas novads – 289, Dobeles novads – 268, Preiļu novads – 135, Kandavas novads – 108, Alojas novads – 101, Viļakas novads – 76, Ķeguma novads – 64, Aglonas novads – 46.

5. Īstenojot programmu Valsts programmu "Čigāni (romi) Latvijā" 2007.-2009.gadam, romu organizāciju kapacitātes stiprināšanai ir iztērēti vairāk kā 9 596 LVL, pamatā biedrību biroja darbības nodrošināšanai, biroja aparatūras un infrastruktūras izveidošanai un uzturēšanai. Nav veikti pasākumi romu organizāciju apmācībai, lai uzlabotu darbību un veidotu pasākumus, kuri ir būtiski nepieciešami romu kopienai.

6. Ar Ministru kabineta 2011.gada 20.oktobra rīkojumu Nr. 542 apstiprināts Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes (2012– 2018). (Turpmāk – pamatnostādnes (2012– 2018)). Pamatnostādnes ir ietverta atsauces uz atsevišķiem ES politikas plānošanas dokumentiem, tomēr romu situācijas uzlabošanai nav pievērsta pietiekami nopietna uzmanība nosakot skaidrus, precīzus ilgtermiņa un īstermiņa mērķus.

3. Tiesībsarga rekomendācijas ES finanšu instrumenta līdzekļu izlietojumam

1. Saskaņā ar ES programmu attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam⁵² ir izstrādājams atsevišķs ilgtermiņa politikas plānošanas dokuments⁵³ un konkrēts rīcības plāns romu stāvokļa uzlabošanai, īpašu uzmanību pievēršot romu kopienas vitāli svarīgo problēmu risināšanai - diskriminācijas novēršanas, izglītības, nodarbinātības un mājokļu jomās. Jāietver stingras uzraudzības metodes, lai novērtētu romu integrācijas pasākumu ietekmi, un pārskata mehānismu.

⁵¹ Statistika- iedzīvotāju reģistrs. Latvijas iedzīvotāju sadalījums pēc nacionālā sastāva un valstiskas piederības

⁵² ES programma attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam, Briselē, 5.4.2011, COM(2011) 173 galīgā redakcija, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0173:FIN:LV:HTML> (Apstiprināta 2011.gada 17.maijā Ministru kabineta sēdes protokols Nr.31 54.§).

2. Jānodrošina pietiekams finansējums no valsts budžeta, kuru vajadzības gadījumā papildina ar starptautisko un ES finansējumu. Pieejamie ES fondu un valsts budžeta resursi attiecīgi plānojami ilgtermiņa mērķu sasniegšanai (Eiropas Sociālais fonds (ESF), Eiropas Reģionālās attīstības fonds (ERAF), Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai (ELFLA) u.c.
3. Izveidojams kontroles mehānisms par finansējuma piešķiršanu un uzraudzību, lai nepieļautu situācijas, kad projekta nauda ir piešķirta, bet projekts netiek realizēts, vai netiek iesniegtas saturiskās atskaites, kas rada pamatotas šaubas par ziņu patiesumu, uzdoto mērķu faktiski īstenošanu.
4. Nepieciešams kontroles funkciju deleģējums vienai atbildīgai institūcijai, kas pārliecinātos par projektu atbilstību Eiropas Savienības tiesību aktiem un pamatnostādņēm.
5. Pēc projekta realizācijas veicama kontrole pār īstenoto aktivitāšu un rezultatīvo rādītāju atbilstību noteiktajiem projekta un finanšu instrumenta mērķiem. Veicama atkārtota projektu ilgtermiņa rezultātu pārbaude pēc 2 – 3 gadiem pēc projekta noslēguma.
6. Romu kopienas pārstāvji maksimāli plaši iesaistāmi visos projektos, kas paredzēti romu kopienai, gan projektu izstrādes procesā, gan projektu realizācijā.
7. Vēršama piedziņa pret augstāk minēto izpildītājiem, kuri nav iesnieguši saturisko atskaiti, kas rada pamatotas šaubas par ziņu patiesumu un uzdoto mērķu faktiski īstenošanu.